

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет романської філології та перекладу
Кафедра романської і новогрецької філології та перекладу

Допущено до захисту

« »   року

Завідувач кафедри

                     Філоненко Н.Г.

КУРСОВА РОБОТА
з філології
«АРХАЇЗМИ В ІТАЛІЙСЬКІЙ МОВІ, ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ ТА
ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ»

Студентки групи МЛіт10–20
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.052 Романські мови і
літератури (переклад включно), перша
– італійська
Освітня програма Італійська мова і
література, друга іноземна мова,
переклад
Кейбіс Вікторія Вікторівна

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
Куранда Віталіна Валентинівна

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Члени комісії:

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Київ 2023

АНОТАЦІЯ

Курсову роботу присвячено вивченню архаїзмів в італійській літературній мові.

Описано пасивну лексику як невід'ємний складник лексики сучасної літературної мови. Визначено підходи дослідників до поняття про архаїзми та історизми.

Визначено лексико-семантичні групи архаїзмів, здійснено їх класифікацію. Встановлено функції архаїзмів в сучасній італійській мові, з'ясовано їхню роль у мовленні.

Доведено, що найчисленнішу групу представляють власне лексичні архаїзми, які можна піддати подальшій систематизації. Було зроблено висновок, що застарілі слова знаходять своє застосування в історичній літературі, художніх творах, що розповідають про минуле країни та народу, для відтворення колориту відповідної доби та надання опису достовірності.

Ключові слова: архаїзми, історизми, лексико-семантична група, функціонально-стилістичне забарвлення, пасивний словниковий склад.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАСИВНОЇ ЛЕКСИКИ ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	6
1.1. Пасивна лексика як невід’ємний складник лексики сучасної літературної мови.....	6
1.2. Поняття про архаїзми та історизми.....	10
Висновки до розділу I.....	15
РОЗДІЛ II. ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АРХАЇЗМІВ В ІТАЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	16
2.1. Лексико-семантичні групи архаїзмів.....	16
2.2. Функції архаїзмів в сучасній італійській мові.....	21
Висновки до розділу II.....	26
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29

ВСТУП

Не піддається сумніву той факт, що історія мови нерозривно пов'язана з історією народу, що цією мовою говорить. Усі перетворення у житті людського суспільства знаходять те чи інше відображення у мові. Ці зміни можна простежити на кожному мовному рівні: від фонетичного до лексичного.

Лексика італійської мови є динамічною системою, яка постійно розвивається. Разом із постійним виникненням та впровадженням у словники нових слів, відбувається також зворотній процес – відходження певних слів до пасивного словникового запасу через зникнення предметів та явищ, які вони позначали. Таким чином виникає пасивна лексика, яка тісно пов'язана з історичними змінами та розвитком суспільства.

Архаїзми італійської мови розглянуто у працях Р. Тесі[24;25;26], Л. Серіанні [20;21;22;23], М. Черруті [16], К. Крокко [16], С. Марцо [16], Т. ДеМауро [17] та ін. Серед українських досліджень окремих праць, присвячених архаїчній лексиці італійської мови, на сьогодні немає.

Актуальність курсової роботи зумовлюється необхідністю вивчення архаїчної лексики італійської мови для розуміння її лінгвістичних особливостей. Це сприятиме кращому розумінню усієї лексичної системи італійської мови та її взаємозв'язку з історичним поступом народу.

Мета дослідження – розглянути архаїзми в італійській літературній мові.

Поставлена мета передбачає реалізацію таких *завдань*:

- розглянути пасивну лексику як невід'ємний складник лексики сучасної літературної мови;
- визначити поняття про архаїзми та історизми;
- дослідити лексико-семантичні групи архаїзмів та їх функції в сучасній італійській мові.

Об'єкт дослідження – архаїчна лексика в сучасній італійській мові.

Предметдослідження – лексико-семантичні групи досліджуваних архаїзмів та їх функції в мові.

Методидослідження: у роботі використовувався описовий метод, що включає прийоми спостереження, внутрішньомовного зіставлення, соціолінгвістичної і лінгвопрагматичної інтерпретації досліджуваної лексики, а також метод контекстуального аналізу, що враховує функції архаїзмів. Застосовувалися також елементи діахронічного аналізу та історичної ретроспекції.

Апробацією результатів дослідження стала участь у I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Полілог мов і культур» в освітньо-науковому просторі.

Структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, 26 пунктів у списку використаних джерел (з них 14 іноземною мовою). Загальний обсяг роботи – 30 сторінок.

У вступі обговорили актуальність теми, сформували мету визначено, завдання, об'єкт, предмет дослідження, описано використані методи.

У першому розділі «Науково-лінгвістичні основи дослідження пасивної лексики італійської мови» описано пасивну лексику як невід'ємний складник лексики сучасної літературної мови. Визначено підходи дослідників до поняття про архаїзми та історизми.

У другому розділі «Лінгвістичні особливості архаїзмів в італійській мові» визначено лексико-семантичні групи архаїзмів, здійснено їх класифікацію. Також визначено функції архаїзмів в сучасній італійській мові, з'ясовано їхню роль у мовленні.

У висновках описано результати дослідження.

РОЗДІЛ І.

НАУКОВО-ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАСИВНОЇ ЛЕКСИКИ ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Пасивна лексика як невід’ємний складник лексики сучасної літературної мови

Характерною рисою сучасних лексикологічних досліджень є зростання інтересу до проблем розвитку мови, до механізму вдосконалення засобів лексичної номінації та показу тенденцій розвитку слова та лексичного фонду в цілому. Постійний і безперервний розвиток словникового складу, його кількісні та якісні зміни відображають мовний розвиток, зумовлений змінами в суспільстві, політичному устрої, духовно-культурному розвитку нації та, зрештою, плином часу. Розвиток мови шляхом прогресу безпосередньо залежить від розвитку мислення, від життєвої практики, яка ускладнюється, від форм спілкування, від історичного розвитку носія мови – народу. Мова забезпечує «часову тяглість і безперервність життя, збереження органічності і оригінальності світосприймання етносу при зміні його історичних форм» [7, с.177]

Незважаючи на різні причини, що викликають зміни в мові, всі вони прагнуть підтримувати мову в стані комунікативної придатності, тобто всім процесам перебудови в мові, звичайно, «протистоять гальмівні процеси, спрямовані на консолідацію та збереження існуючих мовних засобів і запобігання настанню раптових змін» [22, с.98].

Мова є одночасно і надбанням минулого, і сучасним результатом її постійної трансформації людиною в процесі динаміки знання. Як відомо, функціонування словникового складу мови завжди супроводжується двома основними взаємопов’язаними процесами: появою нових або розширенням значень уже наявних слів і відходом на периферію лексичної системи слів, які не мають потреби в сучасній комунікації. Слова, які не відповідають

«вимогам часу», отримують обмежену функціональність, набувають статусу застарілих і перестають вживатися [2, с. 65].

Наукові дослідження доводять, що серед процесів, які виявляють особливості розвитку сучасних мов, особливої уваги заслуговує процес архаїзації лексики, адже «питання хронологічного маркування лексики пов'язане з безперервним процесом пізнання і відповідною мовною рефлексією на акти пізнання, що одночасно з іманентною для мови тенденцією до комунікативної досконалості зумовлює постійний внутрішній рух мови» [11, с. 509].

Результатом тривалого процесу архаїзації відповідного мовного факту є втрата словом того чи іншого його значення. Пасивний словник живого мовлення є відкритою системою, кількість його одиниць необмежена. Межі активної та пасивної лексики позначені рухливістю, що уможливорює поступову реконструкцію мови разом із реконструкцією суспільства, яке вона обслуговує.

Це означає, що процес архаїзації лексики літературної мови в різних функціональних стилях відбувається нерівномірною, як вказує П.С. Дудик, має комплексний характер, оскільки виникає під впливом інтра- та екстралінгвістичних факторів. Зміни, що відбуваються в мові під впливом екстралінгвістичних факторів, найбільшою мірою проявляються на лексичному рівні мови, а саме в архаїзації слів чи їх значень, у появі нових слів чи розвитку нових значень. Це змушує мовну систему постійно перебудовуватися, що призводить до переведення раніше активно вживаних слів у розряд архаїзмів. Крім того, зазначає дослідник, кваліфікація застарілих слів можлива лише на синхронічному рівні. З функціональної точки зору слово є застарілим лише з точки зору сучасної мови [3, с. 68].

Визначити причини архаїзації, а також визначити їх для кожного окремого слова або для групи слів досить складно. Ш. Баллі зазначає, що збережений мовною свідомістю архівний фонд широко використовує мовні

засоби давно минулих часів, тобто ширший не лише в синхронічному, а й у діяхронічному плані [1, с.29].

Не піддається сумніву той факт, що історія мови нерозривно пов'язана з історією народу, що цією мовою говорить. Усі перетворення у житті людського суспільства знаходять те чи інше відображення у мові. Ці зміни можна простежити кожному мовному рівні: від фонетичного до лексичного. Відповідно, подібно до того, як розрізняються шляхи історичного розвитку різних народів і держав, розрізняються і шляхи розвитку мов. Кількість етапів розвитку однієї мови, як правило, не збігається з кількістю таких етапів в іншій мові, і, як наслідок, стає неможливим порівняти певні періоди розвитку різних мов, орієнтуючись лише на часові рамки. Все ж, виникнення архаїчної лексики можна пов'язати з історією розвитку італійської мови.

Традиційна періодизація історичного розвитку італійської мови являє собою вікову періодизацію, запропоновану Бруно Мільоріні:

- латинська мова в імперську добу;
- перехід від латинської до італійською мовами – 476 – 970 рр.;
- перші часи – 960 – 1925 рр.;
- два століття 1225 – 1300 рр.;
- з 13 століття
- з 14 століття
- з 16 століття
- з 18 століття
- початок XIX ст. Від французького вторгнення до проголошення Королівства Італія 1796– 1861 рр.
- пів століття народної єдності – 1861 – 1915 рр. [19, с. 6].

Ріккардо Тезі, обравши як базові критерії інтралінгвістичні фактори, запропонував наступну періодизацію:

1. період середньовічної народної латині, що характеризується пуристичним ставленням до мови та різноманіттям рівноправних регіональних варіантів мови;

2. період епохи Відродження і гуманізму, коли флорентійський діалект, що виділився, став каталізатором для майбутньої уніфікації регіональних діалектів;

3. сучасний період, який вчений поділяє на фазу становлення сучасної мови та «відкрити фазу» [25, с. 17-25].

Дослідниками-італіїністами вже було визначено, що розвиток італійської літератури та італійської літературної мови характеризується деяким запізненням у порівнянні з іншими європейськими культурами [19]. Це може бути пояснено насамперед особливостями соціально-політичного розвитку Італії, яка, будучи феодальною країною, не мала єдиної національної мови та тривалий час йшла до свого об'єднання. За цей час багато літературних діячів робили спроби сприяти створенню єдиної італійської мови, серед них знамениті письменники XIV ст. Данте, Боккаччо і Петрарка, кожен із яких прагнув знайти таку форму мови, яка б задовольняла потреби всіх класів сучасного їм суспільства. При цьому кожен мав свою точку зору на те, наскільки ця мова має бути близькою до архаїчної мови, тобто до класичної латині [19, с. 181-195].

Подальший розвиток мови в Італії характеризувався постійною полемікою на тему того, якою має бути мова. Однією з обговорюваних дихотомій було питання відносин між модернізацією і архаїзацією в літературній мові. З одного боку, було ясно, що мова повинна бути зрозуміла живим людям, а не являти собою пам'ятник минулої епохи. Радикально налаштовані прогресисти наполягали на повному виключенні з мови застарілої лексики, до них належали такі представники лінгвістичної науки різних періодів як А. Каро, М. Чезаротті, В. Монті. З іншого боку, популярною була думка, що свого розквіту італійська мова досягла у роботах письменників-тречентистів, у мові яких нерідко вживалися архаїчні елементи. До того ж архаїзми як стилістичні засоби могли надавати мовленню певний колорит височини чи приналежності до іншої епохи[17].

За введення в літературну мову застарілої лексики виступали Л. Кастельвітро, А. Чезарі, представники Академії делла Круска (*Accademia della Crusca*). Кульмінації суперечка між італійськими архаїстами та прогресистами досягла в ХІХ ст. у роботах Алессандро Мандзоні, у мовній концепції якого можна виділити кілька основних положень: заперечення поклоніння класичним авторитетам; боротьба зі штучністю та несучасністю; відповідність запитам та інтересам сучасників; доступність літератури широкому колу читачів [17].

Якщо розглядати сучасну італійську мову з погляду етимології, виявляється, що більше половини слів активного лексичного запасу увійшли до неї в період з ХІІІ по ХІV ст., протягом тривалого періоду часу. Консервативність італійської мови, набагато більша порівняно з іншими європейськими мовами, може пояснюватись тим фактом, що аж до ХІХ ст. вона була майже виключно мовою літератури, оскільки остаточне об'єднання Італії відбулося лише 1861 р., на той час розподіл країни на розрізнені держави сприяв існуванню безлічі діалектів і регіональних варіантів мови.

Незважаючи на втрату актуальності, в сучасній італійській мові застарілі слова продовжують вживатися здебільшого ситуативно, випадково, для створення колориту зображуваного часу, особливо в історичних працях, а також у художніх творах, де вони виступають так званими хронологічними показниками, кваліфікаторами того чи іншого історичного часу.

1.2. Поняття про архаїзми та історизми

Аналізуючи хронологічно позначені слова з точки зору причин, через які вони вийшли з ужитку, більшість лінгвістів першу категорію слів називають архаїзмами, а другу – історизмами. Чіткі межі самих понять «архаїзм», «історизм» так і не окреслені [7, с. 173]. Натомість у науковому обігу з'являються і нові терміни – «хронізм», «конотативний архаїзм», «агнонім» і т. ін. Зрозуміло, що проблема хронологічного маркування слова не така проста, як здається на перший погляд. Однак більшість вчених

наполягають на тому, що статус «архаїзмів, як і загалом хронологічно маркованої лексики, у системі літературної мови є питанням, що потребує швидше уточнення, ніж кардинального перегляду» [11, с. 508].

Серед лексичних елементів мови, семантична структура яких має певну часову відмітку, важливе місце посідають архаїзми – застарілі слова, словосполучення, морфологічні форми слів і синтаксичні конструкції, що належать до пасивного словникового складу, які зрідка зустрічаються у вжитку з певною стилістичною, функціонально-виражальною метою [3, с. 72]. Архаїзми – це застарілі назви цілком звичайних предметів і понять, з якими ми ще стикаємося, ми просто замінюємо їх іншими словами.

В італійській лінгвістиці архаїзм (від грецького ἀρχαϊκός, archaïkós, «застарілий, застарілий», в основному ἀρχαῖος, archaîos, «початковий, давній») або застарілий термін – це використання форми мови чи письма, яка вже не є актуальною. Точніше, згідно з Енциклопедією Треккані, архаїзм у лінгвістичному сенсі означає «слово, граматичну чи графічну форму або конструкцію речення, яка більше не існує в загальному мовному вжитку, але збереглася або знову введена в мову як завдяки впливу, так і традиції та надаємовленню особливого значення (урочистості, дорогоцінності, комізму) [18].

Ж. Колоїз вказує, що лексичні архаїзми – це «слова або сполучення слів, які активно функціонували на певному етапі розвитку мови, репрезентували в конкретній звуковій матеріальній формі вираження життя, побут, соціальну належність і т. ін. її носіїв, однак із часом втратили свою актуальність і активність у зв'язку з суспільним прогресом (передусім соціальними, політичними та виробничими змінами)» [6, с. 69]. Відповідно до твердження Е. Косеріу, у функціональному плані архаїзми як елементи здатні надати мові архаїчного забарвлення лише з точки зору сучасної мови, оскільки в попередні періоди вони не могли виконувати цю функцію [8, с. 149].

До архаїзмів зараховують одиниці, які можна кваліфікувати як «застарілі синоніми до відповідних за значенням слів сучасної української мови, що перебувають в активному вжитку» [10, с. 239], тобто вони вийшли з ужитку внаслідок витіснення синонімами.

І.К. Білодід зазначає, що виникнення лексичних архаїзмів зумовлене постійними процесами старіння певної частини словникового складу, які зумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками розвитку мови в цілому [10, с. 231]. Ж. Колоїз погоджується із цим твердженням, вказуючи на те, що кожне застаріле слово, безсумнівно, мало свою історію походження, становлення, закріплення, стабілізації, активного вживання і, зрештою, архаїзації. Вони «віджили» термін, після якого вони втратили актуальність, поступово почали «зникати з історичної пам'яті», потреба в їх активному відтворенні відпала сама собою [6, с. 70].

На відміну від історизмів з властивою їм безпосередньою номінативною функцією, власне архаїзми використовуються задля створення відповідного стилістичного ефекту, емоційно-експресивного забарвлення, розраховані на забезпечення історичного колориту [6, с. 70].

Як стилістичний засіб архаїзми традиційно використовуються для відтворення історичної дійсності та мови певної доби, додання урочистості, величі, характеристики негативних явищ, як засіб створення іронії, сатири та сарказму.

Найчастіше виділяють такі групи архаїзмів (власне архаїзмів):

- лексичні архаїзми. Це різнокореневі застарілі слова-синоніми, які вже витіснено з ужитку;
- словотвірні архаїзми;
- морфологічні архаїзми;
- фонетичні архаїзми [3, с. 80].

Погоджуємося з думкою Ж.В. Колоїз, яка відзначає, що архаїзмом називають референт, актуальний для даної мовної спільноти, але який характеризується виокремленням фонетико-графічних, морфологічних,

словотвірних або лексико-семантичних форм на тлі сучасної мовної системи: в результаті термін «архаїзм» характеризується своєю семантичною структурою, яка, з одного боку, відноситься до периферії лексичного складу мови, а з іншого боку – до периферії відповідного синонімічного гнізда і надає йому експресивного відтінку в мові та експресивно-стилістичної функції в тексті [7, с. 180].

Крім власне архаїзмів, розрізняють ще архаїзми-історизми (історизми) – слова застарілі або такі, що старіють, що увійшли чи переходять до пасивного словникового складу внаслідок дуже обмеженого вживання їх у мові у зв'язку з припиненням існування предметів, явищ, понять, які вони позначають. Це означає, що історизми – це застарілі слова, які позначають назви предметів, явищ і понять, які зникли із сучасного життя. Вони можуть стосуватися як віддалених періодів і подій, так і термінів, які останнім часом неактивно вживаються [3, с. 69].

Ж. Колоїз зазначає, що історизмами, або матеріальними архаїзмами, називають слова, «якими послуговувалися для позначення предметів, явищ, процесів і т. ін., пов'язаних із минулим і зовсім неактуальних для сучасних носіїв мови, тобто такі, що вийшли з ужитку, припинили своє існування у зв'язку з суспільним прогресом» [7, с. 173].

Причиною виникнення історизмів є зміни в звичках і способі життя, а також розвиток культури, науки і техніки. Як виразники відповідних понять лексеми-історизми виступають переважно в іменній функції слова. Важливо, що історизми, на відміну від архаїзмів, не мають синонімів, слів-замінників [3, с. 70].

Як пасивні словникові одиниці архаїзми та історизми постають як окрема категорія завдяки їх часовій розділеності. Висока експресивність, властива їм своєчасність відрізняють застарілі слова від інших стилістичних розрядів, роблять їх цінним засобом зображення дійсності. Через те, що вони рідко вживаються в мові, архаїзми та історизми контрастують з іншими

загальноновживаними лексемами і тому вносять у будь-який текст певну експресію.

Архаїзми перебувають у більш актуальній стилістичній позиції порівняно з історизмами, оскільки на тлі їх нейтральних синонімів помітнішою стає їхня експресивність. Крім того, для розуміння значення архаїчного слова важлива наявність синоніма. Хоча архаїзми відносять до стилістичних синонімів, що відрізняє їх від інших слів синонімічного ряду, є підстави порівнювати значення архаїзмів із значенням їхніх нейтральних синонімів. У такому вживанні більш виразно проявляється стилістичне значення архаїзмів. Можливість вживання цієї архаїчної групи лексики в образному значенні та в системі тропів підсилює їх стилістичний потенціал. З появою нових значень застарілі слова можуть набувати нового емоційного або нового функціонально-стилістичного забарвлення, а їх вживання в мові визначається не тільки семантичною, а й стилістичною парадигматикою [2, с. 67].

Історизми чіткіше прив'язані до певного історичного періоду. Вони виступають у тексті як показник часу, що прив'язує зміст твору до певного реального часу, тобто в ролі тих спеціальних мовних засобів, які прив'язують зміст тексту до певного реального часу. Насправді архаїчна лексика в цьому плані більш нейтральна [2, с. 67].

Отже, серед лексичних елементів мови, семантична структура яких має певну часову відмітку, важливе місце посідають архаїзми – застарілі слова, словосполучення, що відносяться до пасивного словникового складу і які вживаються у певних контекстах з деяким стилістичним, функціонально-виражальним призначенням.

Висновки до розділу I

Пасивний словник живого мовлення є відкритою системою, кількість його одиниць необмежена. Межі активної та пасивної лексики позначені рухливістю, що уможлиблює поступову реконструкцію мови разом із реконструкцією суспільства, яке вона обслуговує. Процес архаїзації лексики літературної мови в різних функціональних стилях відбувається нерівномірно.

З'ясовано, що більше половини слів активного лексичного запасу сучасної італійської мови увійшли до неї в період з XIII по XIV ст., протягом тривалого періоду часу. Це свідчить про консервативність мови і про тривале використання архаїчної лексики.

Отже, архаїзми – це назви цілком звичайних предметів і понять, які є застарілими, але з якими ми ще стикаємося, замінюючи їх іншими, більш сучасними словами. Крім поточних архаїзмів, виділяють також історизми – слова, що вийшли з ужитку або старіють, що увійшли або переходять до пасивного словникового складу через дуже обмежене вживання в мові у зв'язку зі зникненням предметів, явищ, понять, які вони позначають.

РОЗДІЛ II.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АРХАЇЗМІВ В ІТАЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1. Лексико-семантичні групи архаїзмів

Аналіз архаїзмів в італійській мові засвідчив, що слова можуть архаїзуватись лише частково, наприклад у своєму суфіксальному оформленні, за своїм звучанням, в окремих своїх значеннях. Це дає підставу виділити у складі архаїзмів кілька груп.

Можна виділити такі лексико-семантичні групи архаїзмів в італійській мові:

1) Власне лексичні архаїзми – застарілі слова, на зміну яким прийшли слова з іншими коренем. Без перекладу сучасною італійською мовою ці слова незрозумілі:

confidente – наперсник

dannato – окаянний

disgrazia – злощастя

tediare – докучати

raccontar – повідати

sagittabond – той, хто кидає погляди, які змушують закохуватися

shamannato – брудний, недоглянутий

sgarzigliona – процвітаюча дівчина

gaglioffo – негідник

pleonastico – надлишковий

lapalissiano – про річ чи факт, цілком очевидний, прийнятий як належне

bislacco – той, хто поводить дивно

frusto – зношений.

2) Семантичні архаїзми – слова, які в процесі свого розвитку втратили одну чи кілька сем, і нині вживаються в іншому значенні. Таким чином, втрачене значення є архаїчним, наприклад:

in ogni incontro – при будь-якій okazji

obnubilarsi – послаблювати здатність бачити чи розуміти

girandolare – обертатися туди-сюди без певної мети, тинятися

artefatto – задумливий, вражений

apostrofare – нападати на когось схвильованими промовами, рішучим і різким тоном

forbito – елегантний, акуратний; навіть надмірно милий

luculliano – рясний і вишуканий

solipsista – той, хто має позицію крайнього суб'єктивізму або хто бачить лише свій власний світ, ігноруючи або нехтуючи світом інших

buonamano – чайові, гонорар

ramanzina – довга, батьківська догана

granciporro – величезна помилка

trasecolare – бути враженим і збентеженим, здивованим.

3) Лексико-словотвірні архаїзми – слова, у яких застаріли окремі словотвірні елементи:

lo mare – море

lo Santo Sepolcro – гріб господній

malanno – загибель.

4) Лексико-фонетичні архаїзми – слова, у яких застаріло їхнє фонетичне оформлення, яке зазнало в процесі історичного розвитку мови деяких змін:

diece – десять

sanza – святий

longo – довго

meo – мій тощо.

5) Морфолого-синтаксичні: *io verrò a ti pigliare*.

Окремо деякі дослідники виділяють орфографічні архаїзми [16]. Італійська орфографія продовжує багато варіантів народної системи письма, розробленої у Флоренції та Тоскані ще наприкінці тринадцятого століття та протягом чотирнадцятого століття. Особливо це помітно у виборі літер

основного алфавіту та у виборі орграфів. Наприклад, італійська орфографія продовжує вибір флорентійської системи, щоб уникнути деяких літер, таких як < k > та < x >, дуже живих у середньовічному вживанні та часто використовуваних до сьогодні в написанні багатьох народних мов і діалектів. Проте нинішня система бере свій початок, «в основному, з шістнадцятого століття та з вибору, зробленого в цьому столітті граматами, лексикографами, типографами та літераторами загалом» [16, с. 22]. Особливо важливим у цей період був вибір фонетичного формулювання, дуже відмінного від етимологічного формулювання, яке було модним у п'ятнадцятому столітті. З часом, навіть якщо структура залишалася стабільною, деякі правила були змінені. Наприклад, звичай писати артикульовані прийменники окремими словами натомість утвердився наприкінці шістнадцятого сторіччя (коли *della* почав замінювати *de la*). На початку двадцятого століття використання графічного наголосу було широко поширене для розрізнення деяких форм дієслова *avere*, які сьогодні розрізняються використанням діакритичного знака *h*: тому закон прийняв *à*, *anno* замість поточного *ha* та *hanno*. Інші зміни ще новіші: наприклад, написання *sopralluogo* (замість *sopraluogo*) стабілізувався лише в шістдесятих роках. Натомість вживання у написанні застарілих елементів може вважатися орфографічними архаїзмами.

Найчисленнішу групу становлять власне лексичні архаїзми, які можна піддати подальшій систематизації, виділивши слова, близькі за часом переходу в пасивний запас, або розмежувавши, наприклад, слова, що мають однокореневі у складі сучасної лексики (*gaglioffo*), і слова, позбавлені родинних зв'язків із сучасними номінаціями.

Багато слів нині перебувають на межі лексичної архаїзації. Наприклад, слово *apricare*, що згідно зі словником означає «проводити час на вулиці, лежати під сонцем і дозволити йому зігріти вас» [5]. Інше слово – *alea*, що означає «померти», але раніше воно означало «азартна гра», «ризик», «удача». Це слово не дуже поширене в розмовній італійській мові, але

насправді воно дуже поширене в жаргоні настільних ігор, особливо з прикметником *aleatorio*, який в основному використовується як «випадковий».

Ще одне слово, яке практично зникло зі звичайного італійського словника, це *buonamano*, яке буквально перекладається як «добра рука» і означає «підказка» [5]. Це старіше слово, яке більше не використовується, і його переважно замінили більш поширеним словом *mancia*. Так само і слово *tornagusto*, яке можна було перекласти буквально як «повернути смак», і воно використовувалося для позначення їжі чи напоїв, які збуджують апетит. Те, що сьогодні ми частіше називатимемо *stuzzichino*.

Цей список насправді дуже довгий: *cabalare* використовувалося для *tramare* – «оркеструвати», *matese* вказувало на «науку», «математику», «логіку», «астрологію», *gaglioffo* вказувало на *farabutto* або *a pezzente* — «негідник», «бомж»» Плойка, яку сьогодні називають *arricciapelli*, насправді називалася *calamisto*. *Ulimoso* використовувався для чогось із сильним запахом, чогось, що сьогодні ми б визначили як *odoroso*.

Існували слова, які можна було замінити лише довшими виразами, як-от слово *imbrifero*, що означає «що приносить дощ», або навіть *follare*, що означає «тиснути/вичавлювати виноград» [5]. Є кольори, які втратили свої назви, як-от *biavo*, що вказує на дуже особливий відтінок світло-блакитного, майже вицвілий світло-блакитний. Або *falbo*, що вказувало на темно-жовтий майже червонуватий колір. І *vaio* – чорнуватий колір, характерний для дуже стиглих слив, винограду та оливок. І навіть якщо це насправді не колір, слово *ialino* використовувалося для *trasparente* – «чистий».

Є забуті слова, які прийшли до нас завдяки нашим поетам, письменникам і навіть пісням. Слово *probo* означає «доблесний», «хоробрий», але ті, хто знайомий з творчістю Фабріціо Де Андре, добре знайомий з його фразою «*un uomo onesto, un uomo probo*».

Це лише один приклад того, як слова, які вважаються застарілими, можуть знайти нове життя. Нещодавно *Zanichelli*, італійське видавництво,

відоме своїми словниками, розпочало кампанію з порятунку слів, які дедалі рідше вживаються, як-от *scrapula* – переїдання та перепивання через обжерливість, *esimio* – дуже шанований, *spocchia* – марнославство, зарозумілість, *orpello* – оборка, кричуща прикраса, *florilegio* – зразкова колекція, взірць, але в іронічному сенсі, і навіть слово *desueto* – застаріле, що вийшло з ужитку. Їхня порада полягала в тому, щоб «прийняти» одне слово і намагатися використовувати його якомога більше в правильному ключі та контексті. Пропонується використання цього конкретного терміну, щоб поживити свій словниковий запас, а також розширити вашу культуру та допитливість[16].

Загалом, проведений аналіз свідчить про те, що мова дуже швидко реагує на всі зміни, що відбуваються в житті людей, і приймає у свою систему слова, що відображають сучасніший історичний стан суспільства, відсуваючи при цьому на другий план вже неактуальні. Історизми не мають синонімів у сучасній італійській мові, оскільки вони йдуть із вживання слідом за реаліями, для яких вони були найменуваннями. Лексичні одиниці такого типу можуть бути пов'язані як з досить віддаленими епохами (*il butzeman* – домовик; *la luce di Hindenburg* – маленька свічка з плавальним гнотом), так і з відносно недавніми подіями (*la dacia* – дача; *il Volantino* – листівка).

Застарілі слова знаходять своє застосування в історичній літературі, художніх творах, що розповідають про минуле країни та народу, для відтворення колориту відповідної доби та надання опису достовірності. У цьому полягає цінність цієї групи слів. Крім того, у деяких історизмів спостерігається відродження, їхнє повернення до активного словникового запасу носіїв мови. Так, зокрема, в наш час знову увійшли у вжиток лексеми *la treccia*– коса, *gli occhiali*– окуляри, *lo yogurt*– йогурт, що колись вважалися архаїчними.

Угрупування семантичних архаїзмів менш частотне в італійській мові. Це означає, що спосіб заміни найменування, що використовується, більш

сучасним синонімічним не так поширений. Найчастіше існуючі поняття, предмети та найменування зберігають свою вихідну форму.

Фонетико-морфологічні застарілі слова є ще менш продуктивними, що свідчить про більшу стійкість до змін фонетичної та морфологічної підсистем мови порівняно з лексичною загалом.

Таким чином, можна відзначити, що в сучасній італійській мові є всі види архаїзмів, виявлені в лінгвістичній літературі, при цьому вони мають різний ступінь продуктивності.

2.2. Функції архаїзмів в сучасній італійській мові

Використання слів з минулого є типовою складовою італійської традиції, особливо в порівнянні з іншим європейським досвідом. Яскравий випадок реактивації архаїчних моделей, зокрема флорентійського чотирнадцятого століття, представляє, як відомо, момент заснування літературної мови в шістнадцятому столітті: робота Pietro Bembo, редактора Петрарки Альдіно (1501) і теоретиків мови Петрарки та Боккаччо в «Prose della volgar lingua» (1525), які надали помітну архаїчність літературній італійській мові до епохи Просвітництва та мовної реформи Манцоні [19].

Архаїзми не завжди виступають у вигляді анахронічних слів чи форм. У згаданій вище перспективі виділяється діахронічна підтримка рис, властивих певному жанру: варто лише згадати приклади поетичних форм сицилійської традиції (*veglio* «старий», *speme* «надія», *pria* «раніше», *reo* «погано», *disio* «бажання» тощо), які зберігаються в хронологічній дузі, що тягнеться від другої половини 19 ст.; або, в тому самому контейнері традиційної поетичної мови, до стійких морфологічних особливостей і в чіткій опозиції до тенденції мовного вживання, як-от пропуск означеного артикля з абстрактними іменниками, класичні форми (*mago*, *polve*, *turbo* «turbine», *Apolline* «Apollo» та ін.), займенники *nui* та *vui* та ін. [21].

Зіншого боку, вмотивоване вживання «вокативних» архаїзмів пов'язане із ситуативним контекстом, який, на відміну від попередніх,

може ґрунтуватися на свідомому порушенні мовного коду: достатньо згадати епізод Каччаґідив *Commedia*, де Дантезмушує прапрадіда говорити «non con questa moderna favella» («нецією сучасною мовою»), анаполовину латинською та наполовину архаїчною мовою (наприклад, *Batisteo* «баптистерій», форма з єдиним дантеским засвідченням, яке, як не дивно, він знаходить паралелі у флорентійській достильновості), відповідно до ідеалізованого сприйняття того, яким міг бути культурний флорентієць початку тринадцятого століття [21].

Завинятком окремих випадків спадкоємності жанрі, архаїзм зазвичай сприймається як тіло, чуже поточній мові, маргіналізується, стигматизується чи висміюється. Заслуговують на увагу випадки, які можна знайти, починаючи від критики флорентійських моделей чотирнадцятого століття модерністами сімнадцятого століття до пародії на стилі Крускав «Зречення перед нотаріусом» братами Веррі (1764), а ж до іронічно-профанаційного розбирання традиційної поетичної мови, справжнього оплоту архаїзмів, крпусколярів (Корацціні, Моретті та ін.). Використання архаїчної форми в італійській мові після Відродження все більш широким було ознакою посягання на писемне середовище, яке перетворювалося з елітарного засобу майже виключно літературного типу в засіб спілкування, тобто соціального типу, стосовно спільноти більш-менш розширеної культурними письменниками, а згодом раторами [21].

У сучасну епоху критика архаїчних методів торкається не лише лексичного вибору, а й синтаксису та тексту. У «*Anticrusca*» Паоло Бені (1612), наприклад, цензура застарілих форм не обмежується спостереженням за словами, які зараз обмежені словниками (*federe* «поранити», *guerire* «лікувати», *grillanda* «гірлянда» тощо), але поширюється на структурні особливості, де підкреслюється розрив між стародавньою мовою та сучасною мовою: найбільш численні спостереження насправді стосуються синтаксису складного речення та текстовості Декамерона – твору, який уже не міг

функціонувати як зразок для сучасних писемностей (наприклад, використання інфінітива в реченнях з власним підметом, використання *che* доповнення з інфінітивом тощо) [23, с. 40].

Навіть класична лінія найбільш затребуваної прози шістнадцятого століття Кастільоне, Бальдассар; Гвіччардіні, Франческо; Каза тощо), продовжуючи представляти взірць до першої половини дев'ятнадцятого століття, не вислизає від звинувачення в архаїчності, висунути письменниками, на яких більше вплинули європейські, тобто французькі, моделі: синтаксичний стиль, повний підпорядкованих зв'язків Кази, наприклад, був абсолютно стороннім для Альфієрі, як він сам розповідає в уривку своєї автобіографії [21, с. 96].

Дев'ятнадцяте століття також означає для італійської лінгвістичної традиції кінець архаїки як традиційної складової як літературної прози, так і поетичної мови. Часті «інерційні» архаїзми (наприклад, *bambolo* «дитина», *abituro* «котедж», *adusto* «коричневий», *antivenire* «запобігти», *contezza* «знання», *seblant* «обличчя» тощо), все ще присутні в романістів епохи першої половини століття (Guerrazzi, D'Azeglio, Grossi, Niccolò Tommaseo; Cantù та ін.), виключаються на користь поточної форми вже в 40-х рр. XIX ст. Роботу, розпочату Манцоні, завершують словники синхронічної системи кінця дев'ятнадцятого століття, натхненні теорією використання: типографічний поділ між поточними формами (верхня сторона сторінки) та архаїчними, поетичними чи літературними формами (нижня сторона), запропонований у пагінація словника Полікарпо Петроккі, тоді як знак використання відокремлює останній від живої лексики в інноваційному словнику *Nòvo* італійської мови відповідно до вживання у Флоренції [21].

Сама поетична мова, як згадувалося, наприкінці століття різко скоротила свій арсенал традиційних форм, надто відірваних від мови вживання. Доказом цього є не лише майже цілковита відмова від подібних анахронізмів на початку XX століття, а й їх симптоматичний регрес (оскільки він не узагальнений на весь корпус віршів) у Пасколі ближче до середнього тону, який свідомо відмовляється від збільшити «знайомий» реєстр за

допомогою лексичного вибору, який сприймається як надто вимогливий. З цього моменту у сучасній італійській мові «експериментальний» архаїзм (особливо лексичний) вирізав собі надзвичайно малий простір часто з іронічно-профанаційною чи відчужувальною метою: в *Armata Brancaleone* (1966) і в *Brancaleone alle crociate* (1970) можна фонетичні архаїзми (*diece, senza, longo, teo* тощо), морфологічні (*lo mare, lo Santo Sepolcro*) або морфосинтаксичні (*io verrò a ti pigliare*), які є легко зрозумілими для італійця середньої культури та пов'язані з метою, абсолютно відмінною від типової для традиційної архаїки [23, с. 51-52].

В сучасній італійській мові архаїзми можуть використовуватися навмисно (для досягнення певного ефекту) або як частина певного жаргону (наприклад, у законодавстві) чи формули (наприклад, у релігійному контексті). Багато дитячих віршиків містять архаїзми. Архаїчні елементи, які зустрічаються в певних виразах (наприклад, *per lo più*, де є архаїчна форма означеного артикля), не вважаються архаїзмами.

Найчастіше архаїзми зустрічаються в поезії, праві, науці, техніці, географії, обрядовій писемності та мові. Їхнє навмисне використання можна розділити на літературні архаїзми, які прагнуть відчутти стиль старішої мови та письма; і лексичні архаїзми – вживання слів, які вже не є загальноживаними. Архаїзми зберігаються живими завдяки цьому ритуальному та літературному використанню та вивченню давнішої літератури. Хоча архаїзм, таким чином, має на меті відобразити історичне минуле, історичність, яку він моделює, значно відрізняється від реалізму класичного історичного роману. Натомість архаїзм зображує суспільно-історичний досвід, у якому текст стає ключовим символом історичних ідеологій і способів виробництва[22].

Якщо активне використання деяких архаїзмів продовжиться, вони можуть відродитися.

Будучи сферами безперервних відкриттів і переосмислень, наука й технології історично породили форми мови й писемності, які відносно швидко застаріли й вийшли з ужитку. Однак емоційні асоціації певних слів

(наприклад *giradischi* для покоління італійців, які жили в шістдесятих і сімдесятих роках) зберегли їх живими, навіть якщо найдавніше слово явно є архаїзмом.

Таке бажання згадати епоху означає, що архаїчні слова часто використовуються в обставинах, коли це передає політичний чи емоційний підтекст, або коли нова офіційна назва не визнається всіма (наприклад: *Persia*, а не *Iran*, *Bombay*, а не *Mumbai*, *Madras*, а не *Chennai*). Таким чином, ресторан, який прагне викликати історичні асоціації, може віддати перевагу називати себе *VecchiaBombay* або посилатися на *cucinapersiana*, а не використовувати новішу назву місця. Примітним сучасним прикладом є назва авіакомпанії *CathayPacific*, яка використовує архаїчне *Cathay* (замість сучасного *Cina* – Китай) [17].

Прислівники та прийменники, які зустрічаються в написанні юристів (наприклад, «*adverse*», «*dianzi*»), є прикладами архаїзмів як форми сленгу. Деякі фразеологізми, особливо в релігійному контексті, зберігають архаїчні елементи, які в нормальній мові не вживаються в жодному іншому контексті: *Deh, oSignore!*. Архаїзми також використовуються в діалозі історичних романів, щоб відчутти смак епохи. Деякі з них можуть містити смішні слова й використовуватися для отримання гумористичного ефекту [18].

Деякі архаїзми є результатом апостеріорної реконструкції: наприклад, Джованні сензаТерра надав Велику хартію вольностей, складену середньовічною латинською мовою, у якій написане слово було перекладено з терміну *carta*; лише з археографічними дослідженнями сімнадцятого століття було виявлено, що термін «*charta*» використовувався в латинській мові класиків першого століття до нашої ери, для якого почали використовувати юридичну мову – для позначення рескрипту короля Іоанна – термін «*MagnaChartalibertatum*». Однак сьогодні в Італії повернулися до використання початкового терміну без «*h*» [22].

Отже, архаїзми насправді мають широкі можливості для використання, а деякі застарілі слова навіть мають тенденцію до відродження. Здебільшого ж їх використовують для надання стилістичного ефекту сказаному.

Висновки до розділу II

Можна виділити такі лексико-семантичні групи архаїзмів в італійській мові: 1) власне лексичні архаїзми – застарілі слова, на зміну яким прийшли слова з іншими коренем.; 2) семантичні архаїзми – слова, які в процесі свого розвитку втратили одну чи кілька сем, і нині вживаються в іншому значенні; 3) лексико-словотвірні архаїзми – слова, у яких застаріли окремі словотвірні елементи; 4) лексико-фонетичні архаїзми – слова, у яких застаріло їхнє фонетичне оформлення, яке зазнало в процесі історичного розвитку мови деяких змін; 5) морфолого-синтаксичні. Окремо деякі дослідники виділяють орфографічні архаїзми.

Проаналізувавши виділені лексико-семантичні групи архаїзмів, було доведено, що найчисленнішу групу становлять власне лексичні архаїзми, які можна піддати подальшій систематизації, виділивши слова, близькі за часом переходу в пасивний запас, або розмежувавши, наприклад, слова, що мають однокореневі у складі сучасної лексики, і слова, позбавлені родинних зв'язків із сучасними номінаціями.

Отже, нами було зроблено висновок, що застарілі слова знаходять своє застосування в історичній літературі, художніх творах, що розповідають про минуле країни та народу, для відтворення колориту відповідної доби та надання опису достовірності. Архаїчні слова часто використовуються в обставинах, коли це передає політичний чи емоційний підтекст, або коли нова офіційна назва не визнається всіма.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Отже, у ході дослідження з'ясовано, що пасивний словник живого мовлення є відкритою системою, кількість його одиниць необмежена. Межі активної та пасивної лексики позначені рухливістю, що уможливорює поступову реконструкцію мови разом із реконструкцією суспільства, яке вона обслуговує. Процес архаїзації лексики літературної мови в різних функціональних стилях відбувається нерівномірно.

З'ясовано, що більше половини слів активного лексичного запасу сучасної італійської мови увійшли до неї в період з XIII по XIV ст., протягом тривалого періоду часу. Це свідчить про консервативність мови і про тривале використання архаїчної лексики.

Серед лексичних елементів мови, семантична структура яких має певну часову відмітку, важливе місце посідають архаїзми – застарілі назви цілком звичайних предметів і понять, з якими ми ще стикаємося, ми просто замінюємо їх іншими словами; та історизми – слова застарілі або такі, що старіють, що увійшли чи переходять до пасивного словникового складу внаслідок дуже обмеженого вживання їх у мові у зв'язку з припиненням існування предметів, явищ, понять, які вони позначають.

Проведений аналіз засвідчив, що можна виділити такі лексико-семантичні групи архаїзмів в італійській мові: 1) власне лексичні архаїзми – застарілі слова, на зміну яким прийшли слова з іншими коренем. Без перекладу сучасною італійською мовою ці слова незрозумілі (*confidente* – наперсник); 2) семантичні архаїзми – слова, які в процесі свого розвитку втратили одну чи кілька сем, і нині вживаються в іншому значенні. Таким чином, втрачене значення є архаїчним, (наприклад *obnubilarsi* – послаблювати здатність бачити чи розуміти, *forbito* – елегантний, акуратний; навіть надмірно милий); 3) лексико-словотвірні архаїзми – слова, у яких застаріли окремі словотвірні елементи: *lo mare* – море; 4) Лексико-фонетичні архаїзми – слова, у яких застаріло їхнє фонетичне оформлення, яке зазнало в

процесі історичного розвитку мови деяких змін: *diece* – десять, *sanza* – святий, *meo* – мій тощо; 5) морфолого-синтаксичні: *io verrò a ti pigliare*.

Окремо деякі дослідники виділяють орфографічні архаїзми (наприклад написання *dellaza* давньою традицією разом – замість *della*).

Проаналізувавши виділені лексико-семантичні групи архаїзмів, було доведено, що найчисленнішу групу становлять власне лексичні архаїзми, які можна піддати подальшій систематизації, виділивши слова, близькі за часом переходу в пасивний запас, або розмежувавши, наприклад, слова, що мають однокореневі у складі сучасної лексики, і слова, позбавлені родинних зв'язків із сучасними номінаціями.

Отже, нами було зроблено висновок, що застарілі слова знаходять своє застосування в історичній літературі, художніх творах, що розповідають про минуле країни та народу, для відтворення колориту відповідної доби та надання опису достовірності. Архаїчні слова часто використовуються в обставинах, коли це передає політичний чи емоційний підтекст, або коли нова офіційна назва не визнається всіма. У цьому і полягає цінність цієї групи слів. Крім того, у деяких історизмів спостерігається відродження, їхнє повернення до активного словникового запасу носіїв мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баллі, Ш. (1981). *Французька стилістика*. Київ: Вид. іноз. літератури
2. Гайдученко, Г. (2009). Історизми та архаїзми як основні виражальні засоби історичної стилізації. *Науковий вісник ХДУ: Серія «Лінгвістика»*: 65-68.
3. Дудик, П.С. (2005). *Стилiстика української мови: Підручник*. Київ: Видавничий центр «Академія».
4. Італійсько-український словник. Українсько-італійський словник: 230000 + 210000: два в одному томі: 440000 одиниць перекладу (2013). (Під загальною редакцією В. Бусела). К.; Ірпінь: ВТФ «Перун».
5. Італійсько-український словник Advanced. Взято з <https://www.dict.com/італійсько-український>
6. Колоїз, Ж.В. (2009). Лексичні архаїзми у творчій спадщині Івана Нечуя-Левицького. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*: 68-81.
7. Колоїз, Ж.В. (2012). Слова минулої епохи в сучасному історичному романі Василя Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон». *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2012. Вип. 7(2): 172-197.
8. Косериу, Э. (1963). Синхрония, диахрония и история / Пер. с исп. *Новое в лингвистике*: 143-343.
9. Мацько, Л.І., Сидоренко, О. М., Мацько, О. М. (2005). *Стилiстика української мови*. Київ: Вища шк.
10. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія (1973). (за заг. ред. І. К. Білодіда). Київ: Наукова думка.
11. Шевченко, Л.І. (2000). Архаїзми в дискурсі проблем функціонального розвитку мови. *Дискурс сучасної історичної романістики: поетика жанру: зб. наук. праць*: 508-513.
12. Archaisms. Retrieved from <https://grammarist.com/archaisms/>

13. Bonghi, Giuseppe ARCAISMI del Due-Trecento. Retrieved from <https://spazioinwind.libero.it/terzotriennio/terzo/ita/glossar4HZ.pdf>
14. Bricchi, Mariarosa (2000). *La roca trombazza. Lessico arcaico e letterario nella prosa narrativa dell'Ottocento italiano*, Alessandria, Edizioni dell'Orso.
15. Bryan, A., Garner, A. (1995). *Dictionary of Modern Legal Usage*, Oxford University Press.
16. Cerruti, M., Crocco, C., Marzo, S. (eds.) (2017). *Towards a New Standard: Theoretical and Empirical Studies on the Restandardization of Italian*. Berlin, Boston: De Gruyter.
17. De Mauro, T. (1991). *Storia linguistica dell'Italia unita*. Roma, Bari: Laterza.
18. Enciclopedia Treccani. Retrieved from https://www.treccani.it/enciclopedia/arcaismi_%28Enciclopedia-dell%27Italiano%29/
19. Migliorini, B. (2001). *Storia della lingua italiana*. Milano : Tascabili Bompiani.
20. Serianni, L. e Alberto, Castelvechi. (2012). *Italiano*, in *Le Garzantine*, Milano, Garzanti Libri.
21. Serianni, L. (2009). *La lingua poetica italiana. Grammatica e testi*, Roma, Carocci.
22. Serianni, L., Antonelli, G. (2006). *L'italiano: istruzioni per l'uso : storia e attualità della lingua italiana*. Milano : Bruno Mondadori.
23. Serianni, L. (2002). *Italiano antico, italiano anticheggiante*, in Id., *Viaggiatori, musicisti, poeti. Saggi di storia della lingua italiana: 38-52*.
24. Tesi di Riccardo – Enciclopedia dell'Italiano. 2010. Retrieved from https://www.treccani.it/enciclopedia/arcaismi_%28Enciclopedia-dell%27Italiano%29/

25. Tesi, R. (2007). Storia dell'italiano. La formazione della lingua comune dalle fasi iniziali al Rinascimento. Bologna : Zanichelli.
26. Tesi, R. (2005). Storia dell'italiano. La lingua moderna e contemporanea, Bologna, Zanichelli.